

حکمت نبوتی هوشع

راهنمای مطالعه

درس
دوم

مکاشفات برای شخص حکیم

THIRD MILLENNIUM

MINISTRIES

Biblical Education. For the World. For Free.

فهرست مطالب

چگونه از این درس و راهنمای مطالعه استفاده کنیم

آمادگی

(۱) مقدمه

(۲) داوری و امید

مفهوم اصلی

برکت پس از داوری

برکت از راه یهودا

کاربرد امروزی

عروس مسیح

ایام آخر در مسیح

(۳) پرده‌برداری از داوری

معنی اصلی

سرکشی اسرائیل

سرکشی یهودا

کاربرد امروزی

عروس مسیح

ایام آخر در مسیح

(۴) پرده‌برداری از امید

معنی اصلی

واکنش خدا

واکنش قوم خدا

کاربرد امروزی

عروس مسیح

ایام آخر در مسیح

(۵) نتیجه‌گیری

سوالات مرور

سوالات کاربردی

چگونه از این درس و راهنمای مطالعه استفاده کنیم

این راهنمای مطالعه برای استفاده در کنار درس تصویری مربوط به آن طراحی شده است. اگر به نسخه تصویری درس دسترسی ندارید، می‌توانید راهنمای مطالعه را با نسخه صوتی و یا متن درس استفاده کنید. به علاوه، درس و راهنمای مطالعه برای استفاده در یک محیط آموزشی در نظر گرفته شده است، اما در صورت لزوم می‌تواند برای مطالعه شخصی نیز مورد استفاده قرار بگیرد.

قبل از تماشای درس

- آمادگی: همه مطالب پیشنهادی را بخوانید.

برای تماشا برنامه‌ریزی کنید: در قسمت یادداشت‌های راهنمای مطالعه، درس به قسمت‌هایی که با تصویر مرتبط هستند تقسیم شده است. از زمان‌هایی که داخل پرانتز در کنار هر قسمت اصلی آمده استفاده کنید تا معلوم شود آغاز و پایان قسمتی که باید تماشا کنید کجاست. درس‌های هزاره سوم مجموعه‌ای است با انبوهی از اطلاعات؛ بنابراین شاید بخواهید مابین بخش‌ها استراحت کنید. وقت استراحت باید در قسمت‌های اصلی برنامه‌ریزی شوند.

• در حین تماشای درس

- یادداشت بردارید: از بخش یادداشت‌ها برای دنبال کردن درس و نوشتن نکات اضافی استفاده کنید. بیشتر مطالب اصلی در این یادداشت‌ها خلاصه شده‌اند اما می‌توانید مطالب تکمیلی خود را در این قسمت به آن اضافه کنید. بهتر است جزئیات تکمیلی را برای به خاطر سپاری، تشریح و دفاع از موضوع اصلی یادداشت کنید.
- تصویر را متوقف و بخش‌هایی را بازپخش کنید: شاید متوقف کردن تصویر یا پخش دوباره آن در بعضی مقاطع برای نوشتن یادداشت‌های اضافی، مرور مفاهیم دشوار و یا بحث روی نکات مورد علاقه مفید باشد.

• بعد از مشاهده درس

- سوالاتی برای مرور: به این سوالات در جاهای خالی جواب دهید. بهتر است به جای اینکه به صورت گروهی به آنها پاسخ دهید، به صورت انفرادی انجام دهید.
- سوالات کاربردی: سوالات کاربردی برای تکالیف یا موضوع بحث گروهی مناسب هستند. تکالیف نوشتنی بهتر است برای هر سوال و جواب از یک صفحه بیشتر نشود.

جهت دریافت سایر دروس و راهنمای مطالعه به بخش فارسی خدمات مسیحی هزارهٔ سوم مراجعه کنید:

farsi.thirdmill.org

راهنمای مطالعه

حکمت نبوتی هوشع: درس ۲

مکاشفات برای شخص حکیم

مقدمه

سه بخش اصلی کتاب هوشع:

- داوری و امید، ۱: ۲-۳: ۵
- پرده‌برداری از داوری، ۴: ۱-۹: ۹
- پرده‌برداری از امید، ۹: ۱۰-۱۴: ۸

مقصود کتاب هوشع:

کتاب هوشع رهبران یهودا را می‌خواند تا در شرایط سختی که به خاطر حملهٔ سنحاریب با آن روبرو بودند، از آنچه خدا در طول خدمت هوشع مکشوف کرده بود، حکمت حاصل کنند.

داوری و امید

هوشع ۱: ۳-۲: ۵ در برگیرندهٔ نبوت‌هایی است که:

- هوشع در حکومت شمالی در دوران یربعام دوم دریافت کرد
- از روی کار آمدن آشور به عنوان ابر قدرت در سال ۷۴۴ ق. م. خبر می‌داد

مفهوم اصلی

خلاصه بخش اول:

پس از تحمل یک دوره مجازات، اسرائیل در روزهای آخر از طریق اتحاد مجدد با یهودا و تسلیم به خاندان داوود، برکات خدا را دریافت خواهد کرد.

برکات پس از داوری

تجربه پیشین خانوادگی، ۱: ۲-۲: ۱

داستان خانوادگی (۱: ۲-۹)

- خدا به هوشع فرمان می‌دهد که با جومر، یکی از فاحشه‌های مراکز فاحشه‌گری پرستش بعل، ازدواج کند - نمادی از عهد خدا با اسرائیل بی‌وفا (۱: ۲-۳).
- خدا به هوشع دستور می‌دهد که نام‌های مخصوصی بر فرزندان خود بگذارد که وضعیت اسرائیل در حضور خدا را آشکار می‌کرد (۱: ۴-۹):
  - یزرعیل - اشاره به خشونت بی‌هوی پادشاه (دوم پادشاهان ۱۰)؛ داوری شدیدی در انتظار اسرائیل بود.
  - لوروحامه - «غیر محبوب» یا «عدم رحمت»؛ خدا می‌رفت تا محبت و رحمت خود را نسبت به پادشاهی اسرائیل متوقف کند.
  - لوعمی - «نه قوم من»؛ خدا برای مدتی با اسرائیل آنگونه رفتار می‌کرد که گویی او یکی از ملل بت‌پرست تحت خشم خداست.

نبوت‌های امیدبخش (۱: ۱۰-۲: ۱)

-2-

علیرغم انهدامی که در انتظار اسرائیل بود، خدا هنوز به وعده‌هایی که به ابراهیم در پیدایش باب‌های ۱۳ و ۲۲ داده بود، وفادار است.

شکایت‌نامهٔ خدا، ۲: ۲۳-۲۲

خدا در دادگاه آسمانی اعلام می‌کند که اسرائیل شمالی متحمل بلایی خود خواهد شد (۲: ۲-۱۳).

خدا از برکاتی صحبت می‌کند که پس از داوری اسرائیل در انتظار آنها بود (۲: ۱۴-۲۳).

- خدا در آینده عهدی با اسرائیل می‌بست (مقایسه کنید با ارمیا ۳۱: ۳۱؛ اشعیا ۵۴: ۱۰؛ حزقیال ۳۴: ۲۵، ۳۷: ۲۶).

- برکات خدا، طبیعت را احیا می‌کرد و خشونت آشوریان را پایان می‌داد (۲: ۱۸).

تجربیات خانوادگی پسین، ۳: ۱-۵

داستان خانوادگی (۳: ۱-۳)

- جومر دوباره به فحشای پرستشی خود بر می‌گردد.

- خدا به هوشع دستور داد تا او را به خانه برگرداند.

نبوت‌های امیدبخش (۳: ۴-۵)

پس از یک دوره طولانی ویرانی، اسرائیل برکات خدا را دریافت خواهد کرد.

برکت از راه یهودا

مفاهیم عهد عتیق که نبوت‌های هوشع را شکل دادند:

- اتحاد ۱۲ سبط:
  - اسباط اسرائیل و یهودا از هم جدا شده و در رابطه‌ای غریب نسبت به هم بودند.
  - برکات آینده خدا برای اسرائیل منوط به اتحاد مجدد دوازده سبط است.
- تسلیم به خاندان داوود:
  - خاندان داوود یعنی نسل پادشاهان یهودا سلسله جاودانه قوم خدا بودند.
  - دریافت برکات آینده اسرائیل منوط به تسلیم و اطاعت از پادشاهی خاندان داوود بود.
- ملکوت خدا تا اقصای زمین:
  - قوم‌ها فرمانبردار یهودا خواهند بود (پیدایش ۴۹: ۱۰).
  - دوازده سبط اسرائیل، متحد در زیر حکومت یهودا، با هم پادشاهی خدا را در تمام دنیا گسترش خواهند داد.

بعد از آن بنی اسرائیل بازگشت نموده، یهوه خدای خویش و پادشاه خود داوود را خواهند طلبید. و در ایام بازپسین به سوی خداوند و احسان او با ترس خواهند آمد (هوشع ۳: ۵).

«زمان‌های آخر» - اوج تاریخ و زمانی است که مقصود نهایی خدا به تحقق خواهد پیوست.

قوم خدا:

- توبه خواهند کرد
- با یهودا متحد خواهند شد
- تحت اطاعت خاندان داوود قرار خواهند گرفت
- ملکوت خدا را در همه دنیا منتشر خواهند کرد

هوشع ابتدا این نبوت‌ها را انجام داد تا به اسرائیل درباره داوری قریب‌الوقوع الاهی هشدار دهد و از آنها بخواهد که جویای رحمت الاهی باشند.

یهودا نیز در حال رویارویی با داوری خدا بودند و به حکمتی در کتاب هوشع یافت می‌شد نیاز داشت تا آنها را راهنمایی کند.

نقشه نهایی خدا: یکی از پسران داوود می‌بایست اسرائیل و یهودا را مانند یک ملت واحد متحد کرده و هر دوی آنها را به برکات عظیم و نهایی خدا رهنمون کند.

کاربرد امروزی

عروس مسیح

ازدواج هوشع با جومر نماد رابطه خدا با اسرائیل و یهودا بود:

- هوشع و جومر با هم به وسیله پیمان ازدواج پیوند خورده بودند. بین خدا و قومش نیز به وسیله عهد خدا پیوند وجود داشت.
- جومر پیمان خود را با هوشع شکست. اسرائیل و یهودا نیز عهد خود را با خدا شکستند.
- هوشع محبت و عهد ازدواج خود را با جومر تجدید کرد. خدا نیز قول داد که محبت و پیمان خود را با قومش در ایام آخر تجدید کند.

عهد جدید از کلیسا به عنوان «عروس مسیح» صحبت می‌کند (دوم قرنتیان ۱۱: ۲، افسسیان ۵: ۲۵-۳۳، مکاشفه ۱۹: ۷؛ ۲۱: ۲، ۹).

کلیسای مسیحی ادامه آن چیزی است که در عهد عتیق به عنوان قوم خدا اطلاق می‌شد.

مکاشفات هوشع درباره عروس خدا (اسرائیل و یهودا) در عهد عتیق، برای ما نیز که عروس مسیح هستیم کاربرد دارد.

روزهای آخر در مسیح

هوشع تایید کرد که خدا «در روزهای آخر» برکات خود را بر اسرائیل و یهودا جاری خواهد ساخت.

نویسندگان عهد جدید، تمام دوران عهد جدید را که دوران کلیسای مسیح است، «روزهای آخر» دانستند (یونانی: اسکاتوس).

برکات مربوط به روزهای آخر برای کلیسا در سه مرحله به تحقق می‌پیوندد:

- تاسیس – زمانی که عیسی در ظهور اولیه خود کلیسا و خدمات رسولان و انبیا را بنیاد نهاد.
- تداوم – پادشاهی مسیح در طی تاریخ کلیسا
- تکمیل – زمانی که مسیح در جلال باز می‌گردد و همه چیز را نو می‌سازد.

تاسیس

تاسیس پادشاهی مسیح زمینه را برای تحقق نبوت‌های هوشع فراهم می‌کند:

- امیدی که هوشع از آن برای عروس خدا در روزهای آخر صحبت می‌کرد، در کلیسا شروع به تحقق کرد.

- عیسی به عنوان نوادهٔ بزرگ داوود اسرائیل و یهودا را با سلطنت خود دوباره متحد کرد.
- رسولان مسیح می‌بایستی نه فقط در قلمرو اسرائیل و یهودا بلکه «تا اقصای جهان» شاهدان او می‌شدند (اعمال ۱: ۸).

تداوم

نبوت‌های هوشع برای عروس مسیح، در طول روزهای آخر محقق می‌شوند:

- عیسی در این زمان در آسمان سلطنت می‌کند ولی به فرایند تقدیس‌سازی عروس خود بر زمین همچنان ادامه می‌دهد.
- خدا به شکل بخشیدن به عروس خود به عنوان یک قوم واحد از یهودا و اسرائیل ادامه می‌دهد تا آنها را با غیر یهودیان سراسر دنیا پیوند دهد.
- خدا روح‌القدس را به عنوان بیعانه و پیش‌پرداخت داد تا ضمانتی برای برکات آیندهٔ روزهای آخر باشد.
- قوم خدا به وسیلهٔ بازگشت به سوی خدا، اتحاد با قوم خدا، تسلیم شدن به پسر بزرگ داوود یعنی عیسی و توسعهٔ ملکوت خدا به اقصی نقاط جهان وارد برکات روزهای آخر می‌شوند.

تکمیل

- نبوت‌های هوشع در بخش اول از ما دعوت می‌کند تا امروز در پرتوی امید نهایی خود که به تکمیل رسیدن پادشاهی مسیح است، زندگی کنیم:
- هنگامی که مسیح دوباره برگردد، با خود مجازات ابدی را برای آنانی که به او ایمان نیاوردند به همراه خواهد آورد.

- برای عروس مسیح، تکمیل در زمان بازگشت مسیح مانند یک جشن عروسی بزرگ است (مکاشفه ۱۹: ۷، ۸).
- هنگامی که عروس مسیح وارد آفرینش جدید خدا گردد، همه برکات امیدبخش هوشع پس از داوری در روزهای آخر در کمال به تحقق خواهند پیوست.
- ما باید خود را به پخش خبر برکات عظیم روز آخر در تمام نقاط جهان بسپاریم تا زمانی که مسیح بازگشت کند.

پرده‌برداری از داوری

فصول مربوط به پرده‌برداری از داوری الاهی به دو قسمت تقسیم می‌شود:

- شکایت‌نامه‌های خدا (۴: ۱-۵: ۷) - مربوط به زمانی که او مکاشفاتی درباره حمله آشور در سال ۷۳۲ ق. م دریافت کرد.
- ندای هشدار خدا (۵: ۸-۹: ۹) - برخاسته از مکاشفاتی که او درباره حمله آشور در سال ۷۲۲ ق. م دریافت کرد.

معنی اصلی

خلاصه قسمت دوم:

اسرائیل به علت سرکشی مداوم خود با داوری فزاینده خدا روبرو بود، و حالا یهودا نیز به دلیل گردنکشی با مجازات مشابه گریبانگیر است.

سرکشی اسرائیل

اتهامات:

عهد و شریعت

اسرائیل الزامات بنیادین عهد و شریعت خدا را زیر پا گذاشت.

● شکایت پیشین:

- اسرائیل فاقد وفا، محبت و شناخت خدا بود (۴: ۱).
- اسرائیل پر از «لعن و دروغ و قتل و دزدی و زناکاری» و «خونریزی در پی خونریزی» بود (۴: ۲).
- اسرائیل «ترک معرفت» خدا کرده بود (۴: ۶).

● شکایت پسین:

- خشونت گسترده درون اسرائیل
- «عصیانگران در در کشتار طریق افراط پیموده‌اند» (۵: ۲).

● ندای هشدار اول:

- «ایشان... از عهد تجاوز کردند» (۶: ۷).
- «جلعاد شهر شرارت پیشگان... اثر قدم‌های آنان لکه خون است... راهزنان به کمین مردم می‌نشینند... گروه کاهنان مرتکب قتل می‌شوند» (۶: ۸، ۹).
- «دزدان برای دزدی به بیرون می‌آیند» (۷: ۱).

● ندای هشدار دوم:

- «قوم (اسرائیل) عهد مرا زیر پا نهاده و بر شریعت من عاصی گردیده‌اند» (۸: ۱).
- اسرائیل شریعت خدا را نادیده می‌گرفتند، حتی اگر «هزاران حکم شریعت» برای شان نوشته می‌شد (۸: ۱۲).

○ اسرائیل نگاهی تحقیرآمیز به انبیا داشت (۹: ۷).

هوشع جای هیچ شک و شبهه‌ای نمی‌گذارد که اسرائیل شدیداً از قانون و عهد خدا سرپیچی کرده بودند.

بت‌پرستی گسترده

بت‌پرستی اسرائیل سرپیچی بنیادینی بود که بی‌وفایی آنان را نسبت به خدا ثابت می‌کرد.

● شکایت‌نامه پیشین

○ اسرائیلیان بر «قله کوه‌ها، تپه‌ها، زیر درختان بلوط و سپیدار و بنه» بت‌پرستی کردند (۴:

۱۳).

○ افرایم، حکومت شمالی اسرائیل، به بت‌ها پیوست (۴: ۱۷).

● شکایت‌نامه پسین

کاهنان و راهبران اسرائیل «دامی در مصفه» بودند؛ جایی که بت‌های کنعانیان وجود داشت (۵:

۱).

● ندای هشدار اول:

○ اسرائیل با آشور و خدایان آنها متحد شد (۵: ۱۳).

○ اسرائیل به وسیله یاری طلبیدن از مصر و رفتن به آشور در پی خدایان غریب افتاد (۷:

۱۱).

● ندای هشدار دوم:

○ «از نقره و طلای خویش بت‌ها برای خود ساختند» (۸: ۴).

○ «ای سامره، گوساله تو رد شده است... گوساله سامره خرد خواهد شد» (۸: ۵، ۶).

○ اسرائیل «به آشور رفته‌اند» (۸: ۹).

○ اسرائیل «مذبح‌های بیشتر برای گناه ساخته است» (۸: ۱۱).

اسرائیل به صورتی وقیحانه فرمان خدا بر علیه پیروی از بت پرستی سایر ملل را زیر پا گذاشت.

زناکاری و فاحشه‌گری

خدا از درگیری اسرائیلیان در هرزگی پرستش زناکارانه بسیار خشمگین بود.

• شکایت پیشین:

- اسرائیل «زناکاری» می‌کند – اشاره به اعمال جنسی‌ای که در آیین مذهبی پرستش آنان عملاً اجرا می‌شد (۲:۴).
- اسرائیلیان «خویشتن را تسلیم فحشا و شراب کهنه و نو» کرده بودند (۴: ۱۰، ۱۱).
- «روح زناکاری ایشان را گمراه کرده است» (۴: ۱۲).
- «تو ای اسرائیل فاحشگی می‌کنی» (۴: ۱۵).
- «خویشتن را به فحشا می‌سپارند» (۴: ۱۸).

• شکایت پسین:

- «تو تن به فاحشگی داده‌ای» (۵: ۳).
- «روح فحشا در وجود ایشان است» (۵: ۴).

• ندای هشدار اول:

- «فحشای افرایم» (۶: ۱۰)
- «ایشان جملگی زناکارند» (۷: ۴).

• ندای هشدار دوم:

- مزدوران غریبه اسرائیل مانند «عاشقان اجیر شده» هستند (۸: ۹).
- تو به خدای خویش خیانت ورزیده‌ای؛ تو در همه خرمناگاه‌ها اجرت فاحشگی را دوست داشته‌ای» (۹: ۱).

خدا عمیقاً از انجام این مراسم وقیحانه آزرده شده بود و حتی از آن منجزر بود.

پرستش ریاکارانه

رهبران اسرائیل به طور کامل مذهب ملی و آیین آن را ترک نکردند، اما همهٔ این اعمال ظاهری از ته دل نبود.

• شکایت پیشین:

- «تویی، ای کاهن آن که من متهم می‌کنم» (۴: ۴).
- «به حیات خداوند سوگند بخورید» (۴: ۱۵).

• شکایت پسین:

- «ای کاهنان... ای خاندان اسرائیل... ای خاندان سلطنتی» (۵: ۱).
- «آنان با گله‌ها و رمه‌های خویش خواهند آمد تا خداوند را بجویند» (۵: ۶).

• ندای هشدار اول:

- «بیاوید نزد خداوند بازگشت کنیم» (۶: ۱).
- «محبت آنها مانند ابر صبحگاهی است و همچون شب‌نم که به زودی می‌گذرد» (۶: ۴).
- «محبت را می‌پسندم نه قربانی را، معرفت خدا را بیش از قربانی‌های تمام‌سوز» (۶: ۶).
- کاهنان متهم به ریاکاری بودند (۶: ۹).
- هیچ یک از پادشاهان اسرائیل خدا را نمی‌خواندند (۷: ۷).
- «آنان از دل نزد من فریاد بر نمی‌آورند» (۷: ۱۴).
- «ایشان باز می‌گردند (یعنی توبه می‌کنند) اما نه به سوی آن متعال» (۷: ۱۶).

• ندای هشدار دوم:

- «اسرائیل نزد من فریاد برآورده می‌گویند، "ای خدای ما، ما تو را می‌شناسیم"» (۸: ۲).
- «اسرائیل آنچه را که نیکو است رد کرده است» (۸: ۳).

○ «حیوانات را قربانی می‌کنند و گوشت‌شان را می‌خورند، اما خداوند آنها را نمی‌پذیرد»
(۸: ۱۳).

عده کمی در اسرائیل ایمانداران واقعی بودند ولی به طور کلی خداترسی اکثریت اسرائیل، علی‌الخصوص رهبران آنها، کاذب و دروغین بود.

اسرائیل در سرکشی ریاکاری علیه خدا افتاده بود و گناهان آنها مستحق داوری شدید الهی بود.

داوری‌ها

مجازات موقتی – مشکلات مالی، قحطی، مرگ و تبعید.

مجازات ابدی – داوری ابدی در زمانی که تاریخ به کمال خود در روزهای آخر می‌رسد

داوری‌های موقت خدا:

- منجر به مجازات ابدی بی‌ایمانان در روزهای آخر خواهد شد.
- چوب تادیب پر محبت خدا برای ایمانداران است که تضمین‌کننده برکات جاودانه در هنگام کمال روزهای آخر است.

داوری‌های مربوط به زمان حمله آشوریان در سال ۷۳۲ ق.م. در شکایت‌نامه خدا مطرح شده است:

● شکایت پیشین:

- نبوت درباره مشکلات اقتصادی و منابع غذایی (۴: ۳)
- تمرکز عمده بر راهبری اسرائیل، بخصوص کاهنان (۴: ۴-۶، ۱۰)
- «جلال ایشان را (یعنی دوران کامیابی اسرائیل) را به رسوایی بدل خواهم کرد» (۴: ۷).
- خدا دختران و همسران را مجازات نخواهد کرد چون تقصیر اصلی با مردان بود (۴: ۱۴).
- خدا دیگر اسرائیل را «همچون بره‌ها در مرتع وسیع» نخواهد چرانید (۴: ۱۶).
- «شرمسار خواهند شد» (۴: ۱۹).

● شکایت پسین:

- «من آنان را جملگی تادیب خواهم کرد» (۵: ۲).
- «اسرائیل... در تقصیرات خویش می‌لغزند» (۵: ۵).

با نزدیک شدن حمله آشوریان در ۷۲۲ ق.م. داوری خدا بر علیه گناه اسرائیل خیلی جدی‌تر و شدیدتر شد:

● اولین ندای هشدار:

- اسرائیل «تبدیل به یک ویرانه خواهد شد» (۵: ۹).
- اسرائیل مورد ظلم واقع خواهد شد و در داوری له خواهد شد (۵: ۱۱).
- پیمان دوستی اسرائیل و آشور قادر به شفای او نیست (۵: ۱۳).
- خدا از تبعید از سرزمین موعود خبر می‌دهد (۵: ۱۴).
- خدا درصدد شفای اسرائیل بود، اما اسرائیل به سرکشی خود بر علیه خدا ادامه داد (۷: ۱۰، ۱۳).
- «وای بر آنان... هلاکت بر ایشان باد» (۷: ۱۳).
- «رهبران... به شمشیر خواهند افتاد» (۷: ۱۶).

- دومین ندای هشدار:
  - «دشمن اسرائیل را تعقیب خواهد نمود» (۸: ۳).
  - «گوسالۀ سامره خُرد خواهد شد. ایشان باد را کاشته‌اند پس گردباد را خواهند دروید» (۸: ۶، ۷).
  - اسرائیل توسط آشور بلعیده خواهد شد (۸: ۸).
  - رهبران اسرائیل «به زودی تحلیل خواهند رفت، زیرا خود را فروخته‌اند» (۸: ۱۰).
  - اسرائیل تبعید خواهد شد (۸: ۱۳؛ ۹: ۳).
  - شکست اسرائیل شدید خواهد بود (۹: ۶).
  - «ایام مجازات آمده است... روزهای مکافات فرا رسیده است» (۹: ۷).

سرکشی یهودا

در این بخش هوشع خاطر نشان می‌کند که با گذر زمان، یهودا نیز مانند اسرائیل عمل کرد.

- قانون و عهد خدا را ترک گفت
- به بت‌پرستی پرداختند و آن را همه جا رواج دادند
- در آیین پرستشی که فاحشگی و زناکاری جزو اصول آن بود شرکت کردند
- عبادتی ریاکارانه نسبت به خدای حقیقی ابراز کردند.

پرده‌برداری هوشع از داوری الاهی، با دو شکایت‌نامه آغاز شد:

- شکایت پیشین:
  - عزیا و یوتام، هر دو و یا یکی از آنها، به عنوان پادشاهی عادل در حال سلطنت بودند.
  - خدا به سادگی به یهودا اخطار می‌دهد که مثل اسرائیل شود (۴: ۱۵).
- شکایت پسین:
  - آحاز سلطنت کرد، به ترویج بت‌پرستی پرداخت، و با آشور و خدایان آنها پیمان دوستی بست.

- «اسرائیل... در تقصیرات خویش می‌لغزد، و یهودا نیز با ایشان خواهد لغزید» (۵: ۵).

مکاشفات هوشع در ارتباط با ندای هشدار خدا یهودا را نیز مورد خطاب قرار می‌داد:

● ندای هشدار اول:

- یهودا به جای آنکه در پی شفای قوم خدا باشد، سرزمینی را که وارثان اصلی آن اسرائیلیان بودند تصرف کرده و به حق و حقوق آنها تجاوز کرده بود (۵: ۱۰).
- «من خشم خویش را چون سیلاب بر ایشان خواهم ریخت... خواهم ربود و رهاننده‌ای نخواهد بود» (۵: ۱۰-۱۴).
- «ای یهودا با تو چه کنم؟ محبت تو مانند ابر صبحگاهی است و همچون شبنم که به زودی می‌گذرد» (۶: ۴).
- «برای تو نیز ای یهودا حصادی مقرر است» (۶: ۱۱).

● ندای هشدار دوم:

- آحاز و حزقیایا با هم در یهودا سلطنت می‌کردند.
- حزقیایا شهرهای حصاردار بنا کرد و در عصیانی علیه خدا، با مصر وارد ائتلاف شد.
- «من بر شهرهایش آتش خواهم فرستاد» (۸: ۱۴).

هنگامی که هوشع، بار اول دربارهٔ پرده‌برداری کردن خدا از داوری، مکاشفاتی دریافت کرد، او مستقیماً و مکرراً به نیاز به توبه، اول در اسرائیل و سپس در یهودا اشاره می‌کرد.

در سال ۷۲۲ ق. م. خدا اقدام به داوری و مجازاتی کرد که قبلاً آنها را به آن تهدید کرده بود. حکومت شمالی اسرائیل به وسیلهٔ آشور به نابودی کشیده شد و ساکنان آن به تبعید فرستاده شدند.

هنگامی که هوشع در زمان سلطنت حزقیا کتاب خود را به نگارش در آورد، یهودا در حال روبرویی با تهدیدات مشابه درباره تباهی و تبعید بود.

دیدگاه‌هایی که نبوت‌های هوشع به یهودا بخشید:

- صبر و تحمل خدا نسبت به اعمال داوری تنبیه‌آمیز حکومت شمالی اسرائیل بی‌نهایت زیاد بود.
- یهودا نیز مانند اسرائیل دیگر از داوری و مجازات الهی در امان نبود.

کاربرد امروزی

عروس مسیح

همواره تمایزی بین قوم مرئی و قوم نامرئی خدا وجود دارد (رومیان ۲: ۲۸، ۲۹).

نبوت‌های هوشع هر دو گروه بی‌ایمانان و ایمانداران حقیقی به عنوان عروس عتیق در اسرائیل و یهودا را مخاطب قرار می‌دهد.

الاهیدانان مسیحی همواره تمایزی بین کلیسای قابل رویت و غیر قابل رویت قائل می‌شوند.

- کلیسای مرئی - در برگیرنده همه کسانی که به ایمان به مسیح معترف هستند و کسانی که به طریقی خود را با ایمان مسیحی مرتبط می‌دانند.

- کلیسای نامرئی - گروهی مخصوص از مردم که در مسیح ایمان نجات بخش یافته‌اند و یا در آینده به آن دست خواهند یافت.

ما باید مکاشفات هوشع را به تمام عروس قابل رویت مسیح در عصر حاضر مربوط کنیم (هم غیرایمانداران و هم ایمانداران).

ایام آخر در مسیح

مسیح برکات ایام آخر را در سه مرحله محقق می‌کند: تاسیس، تداوم، و تکمیل پادشاهی خود.

مسیح در تکمیل پادشاهی خود:

- عروس خود، کلیسا، را پاک می‌کند
- داوری ابدی خود را بر بی‌ایمانان انجام می‌دهد
- برکات جاودانه خود را به ایمانداران حقیقی خواهد بخشید

مسیح در ظهور اولیه خود کلیسا را به صورت کامل پاک نکرد. عروس او در همه طول ایامی که ملکوت او در حال ادامه است نیز غیر کامل باقی خواهد ماند.

تا زمانی که مسیح، عروس خود را در بازگشت پر جلال ثانوی خود تکمیل نکند، داوری و تهدیدات خدا، همه افراد کلیسای قابل رویت را مورد خطاب قرار خواهد داد.

حکمت موجود در نبوت‌های هوشع، همواره باید در پرتو نور مکاشفات عهد جدید بررسی شود:

- عیسی، هوشع ۶: ۱-۲ را به قیام خود «در روز سوم» و فراخوانش به توبه مرتبط کرد (لوقا ۲۴: ۴۶-۴۷).
- مسیح از هوشع ۶: ۶ استفاده کرد تا یهودیان زمان خود را با ریاکاری‌شان روبرو کند (متی ۹: ۱۳).

خدا به جاری کردن برکات خود، برکات موقتی و داوری موقتی خود بر عروس مسیح ادامه می‌دهد.

اعلام داوری و اخطارهای هوشع به ما یادآوری می‌کند که:

- چون مردمی که در عهد جدید در مسیح زندگی می‌کنند به خدا و قانون و عهد او وفادار بمانیم.
- از هرگونه بت‌پرستی که مربوط به زمان حاضر است باید اجتناب کنیم.
- باید از هرگونه فساد جنسی اجتناب کنیم.
- با توبه و پرستش خالصانه به حضور خدا بیاییم.

حتی در حال تحمل داوری‌های موقتی خدا، باید خود را فروتن ساخته، توبه کنیم و ایمان خود را در مسیح احیا کنیم.

پرده برداری از امید

معنی اصلی

خلاصه بخش سوم:

امید برکات خدا در روزهای آخر در پاسخ پرفیض او به قومش یافت می‌شود، اما این برکات فقط زمانی داده خواهند شد که قوم خدا نسبت به داوری‌های او عکس‌العمل صحیح نشان دهند.

واکنش خدا

کتاب هوشع در ارتباط با پرده برداری از امید به پنج قسمت تقسیم شده است که هر کدام اسرائیل را با چیزی مقایسه می‌کنند:

- میوه (۹: ۱۰-۱۲) - ۷۳۲ ق. م.
- نخل کاشته شده (۹: ۱۳-۱۷) ۷۳۲ ق. م.
- تاک برومند (۱۰: ۱-۱۰) - ۷۳۲ ق. م.
- گوساله تربیت یافته (۱۰: ۱۱-۱۵) - ۷۲۲ ق. م.
- فرزند محبوب (۱۱: ۱-۱۴: ۸) - ۷۲۲ ق. م.

میوه (۹: ۱۰-۱۲)

بازنگری خدا از گذشته، عکس‌العمل پرفیض او را در قبال گناهان اسرائیل به تصویر می‌کشاند.

• محبت

- اسرائیل مثل «انگور در بیابان» و مثل «نوبر انجیر در ابتدای موسمش» بودند (۹: ۱۰).
- خدا در ایام موسی اسرائیل را در بیابان هدایت کرد.
- محبت خدا پایان نیافته است، اگرچه او صحبت از حمله آشور در سال ۷۳۲ ق. م. می‌کند.

نخل کاشته شده (۹: ۱۳-۱۷)

● محبت

- اسرائیل «مانند نخل خرما در جای باصفایی روییده» است (۹: ۱۳).
- خدا اسباط اسرائیل را در سرزمین موعود «کاشته» بود.
- خدا با وجود ذکر تهدیدات داوری مربوط به حمله آشور به یادآوری عواطفی که نسبت به اسرائیل داشت می‌پردازد.

● صبر

- «همه شرارت ایشان در جلجال است؛ در آنجا از ایشان متنفر گشتم» (۹: ۱۵؛ مقایسه کنید با اول سموئیل ۱۳: ۸-۱۴).
- خدا پس از تحمل پرفیض خود نسبت به شکستن قانون پرستش در طی نسل‌های مختلف در صدد فرستادن آشور بر علیه اسرائیل است.

تاک برومند (۱۰: ۱-۱۰)

● محبت

- «اسرائیل تاکی برومند است که میوه برای خویشان می‌آورد، هرچه میوه‌اش افزون گشت... هرچه سرزمینش نیکوتر شد» (۱۰: ۱).
- خدا از توسعه و رشد اسرائیل خرسند است و آن را مورد تحسین قرار می‌دهد، اگرچه او مصمم بود که داوری خود را به وسیله حمله آشور در سال ۷۲۲ ق. م. بر آنها اعمال کند.

● صبر

- «از ایام جبعه (پایتخت پادشاهی شائول) ای اسرائیل گناه کرده‌ای» (۱۰: ۹).
- خدا پس از صبر و تحمل در طول نسل‌های مختلف، داوری خود را بر آنها اعمال می‌کرد.

گوساله تربیت شده (۱۰: ۱۱-۱۵)

● محبت

- «افرایم گوساله ماده‌ای تربیت یافته بود که خرمن کوبی را دوست می‌داشت و من بر گردن زیبایش یوغی نهادم» (۱۰: ۱۱).
- با اینکه خدا صحبت از داوری قریب‌الوقوع توسط حمله آشور در سال ۷۲۲ ق. م. می‌کند ولی دوباره با علاقه به گذشته نظر می‌افکند. زمانی که اسرائیل همچون گوساله‌ای پر نشاط و کوشا بود.

● صبر

- «شرارت را کاشتید، ظلم را درو کردید و ثمره دروغ را خوردید» (۱۰: ۱۳).
- خدا پس از سال‌ها تحمل اینچنین گناهان، داوری خود را مورد اجرا قرار می‌داد.

● طفل محبوب (۱: ۱۱-۱۴: ۸)

● محبت

- «هنگامی که اسرائیل طفل بود او را دوست داشتیم. پسر خود را از مصر فرا خواندم» (۱: ۱۱).
- اگرچه خدا به زودی قرار بود که حکومت شمالی اسرائیل را به وسیله حمله آشور در سال ۷۲۲ ق. م. به تباهی بسپارد، او هنوز محبت پدرانۀ خود را نسبت به آنان به یاد می‌آورد.
- «ای افرایم چگونه تو را ترک کنم؟ ای اسرائیل ما چگونه تو را تسلیم کنیم؟... دل من در اندرونم منقلب شده و شفقت من سراسر به غلیان آمده است» (۱۱: ۸).

● صبر

- «هرچه ایشان (اسرائیلیان) را خواندم، بیشتر دور شدند» (۲: ۱۱).
- خدا نشان می‌دهد که چه مدت نسبت به پادشاهی شمال مدارا کرده است.

هنگامی که هوشع کتاب خود را نوشت تا به رهبران یهودا در دوران سلطنت حزقیا حکمت بیاموزد، او بر بخش سوم که درباره واکنش پر فیض خدا نسبت به اسرائیل بود تمرکز داشت. او می‌خواست تا رهبران

یهودا بدانند که با وجود اینکه خدا اسرائیل را به تبعید فرستاده بود، می‌توانند به برکات روزهای آخر امیدوار باشند.

واکنش قوم خدا

اگر قرار بود خدا از تنبیه دست بر دارد و قوم خود را به سوی برکات روزهای آخر هدایت کند، آنها می‌بایستی توبه می‌کردند و روش زندگی را که بر خدمت خدا بنا شده بود، اتخاذ می‌کردند.

قسمت آغازین بخش سوم عملاً بر واکنش اسرائیل به خدا تمرکز دارد:

- میوه (۹: ۱۰-۱۲)

هوشع از اسرائیل می‌خواهد تا در مورد تاریخ طولانی سرکشی خود بر علیه خدا فکر کنند.

پدران اسرائیل نیز با اجرای بت‌پرستی و پرستش زناکارانه خشم خدا را تا چندین نسل برانگیخته بودند.

- نخل کاشته شده (۹: ۱۳-۱۷)

هوشع اسرائیل را به چالش کشید که هیچگاه از گناهی که پدران آنها هم مرتکب شدند توبه نکردند.

اسرائیل نسبت به اخطارهای خدا بی‌اعتنایی نشان داد و این به نظر خدا سرکشی بزرگتری بود (۹: ۱۷).

- تاک برومند (۱۰: ۱-۱۰)

خدا اعلام کرد که گناهان اسرائیل تا به زمان شائول بر می‌گردد (۱۰: ۹).

اگرچه آنها به ظاهر خود را فروتن کرده و توبه کرده بودند، اما «دل ایشان پر از ناراستی» بود (۱۰: ۲).

- گوسالۀ تربیت‌یافته (۱۰: ۱۱-۱۵)

خدا اسرائیل را به تاریخچه طولانی سرکشی و عدم توبه متهم می‌کند (۱۰: ۹).

پس از اینکه آحاز شروع به سلطنت بر یهودا کرد، هوشع واکنش یهودا به خدا را نیز ثبت کرد:

هوشع یهودا را ترغیب کرد تا از راه‌های گناه‌آلود آحاز برگردد (۱۰: ۱۱-۱۲).

اگر آنان از راه‌های شرارت‌آمیز خود بازگشت می‌کردند، فصلی تازه بر یهودا طلوع می‌کرد.

- فرزند محبوب (۱۱: ۱-۱۴: ۸)

واکنش اسرائیل به خدا:

خدا اسرائیل را با تاریخ طولانی سرکشی‌شان روبرو می‌کند.

خدا از زمان موسی با آنان مثل پسر خود رفتار کرده بود، اما هرچه بیشتر آنان را می‌خواند، آنان بیشتر دور می‌شدند (۱۱:۲).

به دلیل سال‌های زیاد لجاجت اسرائیل، خدا اعلام کرد: «حتی اگر آنها نزد قادر متعال التماس کنند، هیچ کس به فریادشان نخواهد رسید» (۱۱:۷، ترجمه شریف).

خدا به اسرائیل گفت تا مشتاقانه از گناهان‌شان توبه کنند، و برکات ایام آخر بر آنها خواهد آمد (۱۱:۱۱).

واکنش یهودا به خدا:

خدا اعلام کرد که یهودا بر ضد او است (۱۱:۱۲).

خدا از یهودا دعوت می‌کند تا درباره داستان یعقوب در پیدایش ۲۶-۳۶ تامل کند:

- او پاشنه برادر خود را گرفت.
- با خدا و فرشته او در فنوئیل کشتی گرفت.
- او گریست و لطف خدا را طلب کرد و سپس برنده شد.

• او فهمید که خداوند یهوه، خدای لشگرها است.

یهودا نیز می‌توانست از محبت و کمک خدا برخوردار شود اگر به سوی خدا بازگشت می‌کرد، رحمت و راستی را نگاه می‌داشت، و دائماً منتظر خدا می‌ماند (۱۲: ۶).

اگر یهودا می‌خواست که خدا با لشگر آسمانی خود با دشمنان آنها بجنگد، می‌بایست با فروتنی توبه می‌کرد.

امید یهودا برای دریافت برکات ایام آخر زمانی میسر بود که اسرائیل به سوی خدا بازگشت می‌کردند.

هوشع آخرین بخش کتاب خود را با دعوتی طولانی از اسرائیل به توبه خاتمه می‌دهد (۱۴: ۱-۸):

پیغام هوشع به همه ساکنان حکومت شمالی اسرائیل این بود که به سوی خدای خود توبه کنند (۱۴: ۱). آنها می‌بایستی:

- از خدا بخواهند شرارت آنها را بیامرزد
- از او بطلبند سوگندهای آنان را قبول کند
- امیدشان به آشور و قوت ارتش‌های انسانی را رد می‌کردند
- هیچگاه بتی را «خدای ما» خطاب نمی‌کردند

اگر حکومت شمالی اسرائیل بدین صورت خود را فروتن می‌کردند، در آن صورت خدا برکات خود را بر آنان جاری می‌ساخت (۷:۱۴).

کاربرد امروزی

اگر ما نیز مانند یهودا و اسرائیل خواهان دریافت برکات مربوط به ایام آخر یعنی بازگشت مسیح هستیم، باید واکنشی صحیح و مناسب به محبت خدا نشان دهیم.

عروس مسیح

گناهان عروس خدا در عهد عتیق منتج به رنج شدید ناشی از دآوری خدا شد.

هوشع از همه افراد، چه آنانی که در کلیسای قابل رویت هستند و چه آنانی که در کلیسای غیر قابل رویت هستند، دعوت می‌کند تا به وسیله توبه و ایمان جویای آمرزش خدا باشند.

تا زمانی که مسیح در جلال خود باز گردد، عروس مسیح هیچگاه کامل نخواهد بود.

علی‌رغم شرایط و دلسردکننده‌ای که کلیسا ممکن است با آن روبرو باشد، خدا عروس خود را کنار نمی‌گذارد.

خدا ما را می‌خواند تا به وسیله توبه و ایمان جویای آمرزش الاهی باشیم.

خدا ما را می‌خواند که جزو «بقیّت» وفادار او باشیم. گروه باقیمانده‌ای که در هنگام بازگشت مسیح برکات جاودانی و نجات کامل را دریافت می‌کنند.

ایام آخر در مسیح

تحقق ایام آخر در مسیح، در زمان عهد جدید اتفاق می‌افتد.

تاسیس

امیدی که هوشع به اسرائیل و یهودا می‌دهد در زمان تاسیس پادشاهی مسیح آغاز به تحقق پیوست.

- خدا در مسیح با تحقق بخشیدن به نبوت‌های امیدوارکننده مربوط به ایام آخر، تحمل و صبر خود را نسبت به قوم خود ابراز می‌کند.
- حتی در رحمت خدا نیز واکنش توبه‌کارانه و با ایمان انسان‌ها الزامی است.

تداوم

در تداوم پادشاهی مسیح، کلیسا باید نبوت‌های کتاب هوشع را برای شرایط حاضر به کار گیرد.

- همچنانکه کلیسای مسیح در حال گسترش فزاینده در نقاط مختلف جهان است، فیض خدا نیز مردم بیشتری (یهود و غیر یهود) را جذب کرده است.

- امید ما برای برکات خدا همواره باید بر واکنش‌های پر فیضی باشد که خدا در شکست‌ها به ما نشان می‌دهد.
- برکات خدا در مسیح نصیب کسانی می‌شود که از گناهان خود بازگشت کرده و از خدا طلب نجات کرده‌اند.

تکمیل

نبوت‌های هوشع در ارتباط با پرده‌برداری از امید نهایتاً در مرحله تکمیل پادشاهی مسیح تحقق می‌یابند.

- عهد جدید به عروس مسیح امید پر جلال ایام آخر را ارائه می‌کند.
- امید به نجات و اتحاد دوباره با خدا، یک روز در مسیح، پسر داوود، محقق خواهد شد.
- همه آن کسانی که امید خود را بر فیض خدا در مسیح قرار دادند و از گناهان خود توبه کردند، به برکات کامل ایام آخر دست خواهند یافت.
- یوحنا رسول وقتی به تشریح اورشلیم جدید پرداخت، شهر پر جلال پسر داوود، شهری که محل سکونت عروس است، امیدهای هوشع را ابراز می‌کرد (مکاشفه ۲۱: ۲-۳).

نتیجه‌گیری

سوالاتی برای مرور

۱. تجربیات خانوادگی پیشین و پسین هوشع چطور به اسرائیل امید برکات پس از داوری بخشید؟

۲. چرا هوشع تمرکز مکاشفات خود را بر آمدن برکات از طریق یهودا گذاشت؟ (راهنمایی: کدام سه مضمون عهد عتیق به هوشع برای شکل دادن به نبوت‌هایش کمک کردند؟)

۳. چطور دیدگاه عهد جدید به کلیسا به عنوان عروس مسیح، زندگی امروزی ما را به هوشع مرتبط می‌کند؟

۴. چطور امیدهای هوشع برای عروس آینده خدا در اولین بخش از کتابش، توسط مسیح در ایام آخر محقق

شد؟

۵. اتهامات و داوری‌های خدا علیه اسرائیل در دومین بخش کتاب هوشع را فهرست کنید و توضیح دهید.

۶. شکایت‌نامه‌ها و ندهای هشدار خدا در دومین بخش کتاب هوشع، چه چیزی دربارهٔ یهودا می‌گوید؟
مثال‌های مشخصی از کتاب مقدس ذکر کنید.

۷. کلیسای مرئی و نامرئی را شرح دهید.

۸. هدف داوریهی موقت خدا برای ایمانداران حقیقی و غیر ایمانداران در کلیسای مرئی چیست؟

۹. چطور خدا در پنج بخش اصلی قسمت سوم کتاب هوشع، به اسرائیل محبت و صبر خود را نشان داد؟
برای پاسخ خود از کتاب مقدس نقل قول بیاورید.

۱۰. با ارجاعات مشخص از کتاب مقدس، توضیح بدهید که هوشع در پنج قسمت نهایی کتاب خود چگونه اسرائیل و یهودا را ترغیب کرد تا به خدا واکنش نشان دهند.

۱۱. مکاشفات نهایی هوشع چگونه در مورد کلیسا به عنوان عروس مسیح کاربرد دارند؟

۱۲. توضیح بدهید که چطور عیسی نبوت‌های بخش سوم هوشع را در هر یک از سه مرحله پادشاهی خود تحقق می‌بخشد.

سوالات کاربردی

۱. هوشع با یادآوری شکست‌ها و داوری‌های خدا نسبت به اسرائیل، به راهبران یهودا حکمت بخشید. آیا شبانان و راهبران مسیح باید امروزه از راهبری مشابه برای هدایت مردم به سوی مسیح استفاده کنند؟ چرا بله و یا نه؟
۲. هوشع نبوت کرد که برکات پس از داوری برای اسرائیل فرا خواهند رسید. شما چه تسلی و تشویقی از سخنان هوشع استنباط می‌کنید؟ چطور می‌توانید از سخنان هوشع برای تشویق دیگر ایمانداران استفاده کنید؟
۳. رابطه هوشع با جومر چه چیزی به ما درباره رابطه امروزی خدا با کلیسا می‌آموزد؟
۴. آگاهی از اینکه کلیسای مسیحی تداوم قوم خدا در عهد عتیق است، روش مطالعه عهد عتیق توسط شما را تغییر می‌دهد؟
۵. عهد جدید تعلیم می‌دهد که تنها یک عروس (یا قوم) برای مسیح وجود دارد. این حقیقت چطور باید نحوه تفکر، دعا و کمک به دیگر ایمانداران در سراسر جهان را شکل بدهد؟
۶. از چهار اتهام علیه اسرائیل (عهدشکنی، بت‌پرستی، زنا، و پرستش ریاکارانه)، کدام را به عنوان بزرگترین مشکل امروزی ملت‌تان می‌بینید؟ در شهرتان چطور؟ در کلیسای محلی‌تان چطور؟
۷. آیا بلایای طبیعی، فقر، جنگ، بیماری و مصیبت‌های مشابه، همیشه نشانی از داوری خدا هستند؟ پاسخ خود را توضیح دهید. واکنش کلیسا در این موقعیت‌ها باید چگونه باشد؟
۸. کتاب مقدس بین کلیسای مرئی و نامرئی تمایز قائل می‌شود. چطور احتمال وجود غیرایمانداران در جماعت کلیسایی‌تان به شما در شهادت مسیحی‌تان حتی درون کلیسا، کمک می‌کند؟
۹. هوشع به ما می‌گوید که خدا قوم خود را مانند یک فرزند محبوب دوست دارد، اما محبت او باعث نمی‌شود تا آنان را تادیب نکند. عبرانیان ۱۲: ۷-۱۱ را بخوانید. چطور این متن دیدگاه ما نسبت به داوری‌های موقتی که از آنها در این زندگی رنج می‌کشیم را به چالش می‌کشد؟
۱۰. چطور به کسی که باور دارد خدا نمی‌تواند در عین حال هم خشمگین و هم محبت باشد پاسخ می‌دهید؟
۱۱. وقتی عیسی راهبران دینی اسرائیل را توبیخ کرد و گفت، «رحمت می‌خواهم، نه قربانی» (متی ۹: ۱۳)، منظورش این بود که از پرستش ریاکارانه آنها نفرت دارد. چطور می‌توانیم قلب‌مان را از انجام پرستش ریاکارانه محافظت کنیم؟
۱۲. مهم‌ترین نکته‌ای که از این درس آموختید، چیست؟

